

Monarki er et utdatert styresett som hører hjemme i historiebøkene, ikke i dagens samfunn

Hvorfor skal vi, i et av verdens mest velfungerende demokrati, ha et statsoverhode som ikke er demokratisk valgt?

Det kongelige besøket fra England som nylig fant sted ga bitte litt liv i debatten om monarkiet. Jeg vil nå prøve å holde den gående.

Det norske monarkiet har vart lenge, men nå er det snart på tide å gjøre Kongeriket Norge om til Den demokratiske republikken Norge, med et demokratisk valgt statsoverhode, istedenfor at makten går i familien.

Kongehuset er en pengeslukende symbolsak, som altfor mange nekter å gi slipp på. [Mangfoldige millioner av skattebetalernes penger](#) blir hvert år gitt til noen som bare er blitt født. Og det blir mer og mer penger med årene. De pengene kunne heller blitt brukt til gratis tannlege, eller et bedre, og billigere kollektivtilbud i hele landet.

Prinsessens privatskole

Oslo International School er rangert [som den dyreste i hele landet](#), og en av elevene der er vår kommende dronning.

Hvorfor skal kongefamilien bruke skattebetalernes penger på en skole de fleste bare kan drømme om å gå på? Siden de har råd til det, siden de ble født til den makten de har, skal de få gå på en dyr og «bedre», privatskole.

De bruker våre penger, som vi har jobbet hardt for. Og hva får Ingrid Alexandra ut av å gå på den skolen? Ja, hun blir bedre i engelsk, men hva så?

Hun trenger ikke noe utdanning uansett, hun er født i rikdom, hun trenger ikke å jobbe en dag i livet sitt, hun er født til makten og det at den øverste lederen blir det, det er den mest udemokratiske delen av demokratiet Norge.

Hører hjemme i historien

Noe jeg ofte hører som argument mot republikk er at monarken ikke har noe makt. Og det er jo helt sant, så hvorfor i all verden skal vi da ha en? Vetoretten er den eneste makten kongen har, og den er blitt brukt to ganger. Monarkiet er også en del av Norges historie, og det er der det hører hjemme.

Monarki er et utdatert styresett, og en symbolsak for Norge som hører hjemme i historiebøkene, ikke i dagens samfunn.

På den andre siden, så vil jo en president også koste mye penger. Men penger er ikke alt. Hvorfor skal vi, i et av verdens mest velfungerende demokrati ha et statsoverhode som ikke er demokratisk valgt? Hvorfor blir ikke dette tatt opp oftere? Det er på tide å gjøre noe med det, og det er på tide å avvikle monarkiet.

Ja til monarki

Europeiske land med monarki er blant de mest stabile demokratier i Europa.

Lars Roar Langslet

Publisert lørdag 21. april 2001

Dagbladet skriver på lederplass at en utredning av statsformen ville være «det rene dill» - selv om man på den måten kunne få blottlagt «at det ikke finnes rasjonelle argumenter for monarkiet» (10.4.).

Jeg ser det motsatt. En solid utredning av forfatningsspørsmål, gjerne også monarki/republikk, kan umulig skade. I beste fall kunne den gi oss en mer *opplyst* monarkidebatt, og dermed et anstendig alternativ til den «debatten» som nå blåses opp på Se og Hørs og vulgærmedienes premisser. Da ville det også bli klart at det fins en rekke meget rasjonelle argumenter for å beholde monarkiet.

Vi har en snart hundreårig erfaring for at det norske kongedømmet som ble grunnlagt ved folkeavstemning i 1905, har tjent oss godt. I fredstid og under alvorlige kriser har kongen vært samlingsmerke. Ingen annen nordmann kunne ha fylt den rollen som kong Haakon så suverent fylte under krigen. Kong Olav ble en like elsket konge gjennom utrettelig innsats i fredstid. Kong Harald følger i deres fotspor, pliktbevisst, klok og vinnende. Vi har en intelligent, varmhjertet tronfølger, vel egnet til å følge opp.

«Vi vet hva vi har, men ikke hva vi får» er en gammel, folkelig visdom. Finnes det ett rasjonelt argument for at vi bør sette strek over denne ubrutte erfaring, og satse på noe ukjent?

Erfaringen viser noe mer: Europeiske land med monarki er blant de mest stabile demokratier i Europa. Det konstitusjonelle monarki, renset for personlig kongemakt, har vist seg å gå meget vel sammen med moderne demokratisk styresett.

Kongedømmet er den eldste institusjon vi har i Norge. Det har formet norsk tradisjon og lynne. Det står for kontinuiteten i norsk historie. Enhver som har sans for linjer og sammenheng, vil ane at også dette er et rasjonelt argument mot brudd, for fortsatt monarki.

Da kongene mistet sin politiske makt for hundre år siden, trodde mange det var slutten. Hva skulle man med en konge som utelukkende var nasjonal seremonimester? I virkeligheten ble det en renselse og fornyelse av monarkiet: I land der det ble fastholdt, vokste det fram en ny kongerolle: Monarken som var hevet over partistrid, alle regionale og sosiale motsetninger, og nettopp derfor kunne bli samlende for hele nasjonen. Kongen som upartisk forsoner, monarki som bindemiddel i samfunnsbygningen.

Man skal være temmelig blind for ikke å se at det har vært en realitet også i vårt land. Tenk på Hornsrud-regjeringen, arbeiderbevegelsens inntog i vårt parlamentariske system! Eller på kongens status i forhold til rivningen mellom hjemmefront og utefront/regjering under krigen!

Men også i mer stabile tider er kongen et lavmælt korrektiv, enhetens og likevektens korrektiv, til politikken og partistridens totale dominans. Han representerer det *overpolitiske*.

Også det store flertall som holder seg unna den politiske maktkamp, kan se opp til ham, fordi han er opphøyet statsoverhode og allikevel «en av oss».

Jeg tror det er et rasjonelt argument for at monarkiet har vært, og fortsatt vil være, en sunn statsform også for Norge.

Men monarkiet er jo an «anakronisme», får vi høre - i aviser som anakronistisk nok gjenoppliver argumentasjonen fra før 1905. Hvorfor er monarki «anakronistisk»? Fordi det er så gammelt? Også domstoler og parlamenter har meget gamle tradisjoner. Burde også de legges på skraphaugen av den grunn? Eller er monarkiet blitt så alderstegent at det ikke klarer å omstille sin virkemåte? Vårt norske monarki har vært dyktigere til det enn både Stortinget og domstolene!

Mange presiserer det slik: I vår demokratiske tid er det uakseptabelt at det ennå fins høye posisjoner som man ikke velges til, men får i arv.

Nå er jo svært mange viktige posisjoner i samfunnets åpne eller skjulte maktnett ikke besatt ved valg. Dommere velges ikke, heldigvis. Heller ikke redaktørene i vår postmoderne medie verden, eller våre allsynsende professorer - heldigvis for dem! I et samfunn med privat eiendoms- og arverett er det gitt at mange får stor makt ved arv, uten å være valgt.

Men statsoverhodet står selvsagt i en særstilling, enda han har liten makt. Han - eller hun - skal jo representere oss alle.

Det ideelle alternativ sies å være en valgt president. Men i alle republikker med demokrati skjer valget av president gjennom de politiske prosesser, ofte i bitter kamp mellom kandidater av ulik politisk bakgrunn. Gir det den valgte større mulighet enn dem en konge har, for å «representere oss alle»?

Folk flest ser jo at i politiske utvalgsprosesser spiller gode forbindelser, taktiske manøvrer og spisse albuer en stor rolle. Ved ettertanke vil nok mange si: Så godt at det iallfall er en høy posisjon som er hevet over de spisse albuers slagmark! En posisjon man er født til, og nettopp derfor kan forberede seg på og modnes til gjennom mange år.

Det *kan* selvsagt gå galt, hvis arvingen er komplett uegnet. Men hos oss er det heldigvis en hypotetisk problemstilling. Og det kan såmenn ende galt også med valg av presidenter! Hvorfor skulle det ikke gå galt også hos oss?

Det eneste sikre med alternativet republikk er at det politiske system velger ut kandidatene, som må gjennom en valgkamp i vanlig stil. Hvor meget den valgte enn bestreber seg på å vinne alles tillit, vil han eller hun sjelden lykkes helt. Presidenten kan ikke løsrive seg helt fra de politiske allianser som sikret valget - blir i det minste fortsatt assosiert med dem. Og når nytt valg nærmer seg, må alliansene fornyes i det vanlige politiske spill, ellers er det over og ut.

Europa har hatt en broget skare presidenter i de siste tiår, noen av dem fremragende, de fleste anonyme eller endog uheldige. Få har vunnet den brede folkelige tillit som europeiske monarker fra det samme tidsrom. Er det grunn til å tro at republikken Norge ville bli langt heldigere?

Professor Trond Nordby skal ha nevnt Kupper'n som en god kandidat. Han ville iallfall være langt bedre enn PR-duoen T. Nordby & C.E. Grimstad. Men skal man tenke seriøst på hvilke presidentemner som ville ha vært de mest *sannsynlige* de siste år, er vel to navn temmelig opplagte: Thorbjørn Jagland og Carl I. Hagen. Hver for seg har de gode egenskaper, men vi er nok mange som nødvendig ville se dem i en slik rolle.

Norge opplevde en bølge av republikanisme mot slutten av 1800-tallet. Fra sosialistenes spinkle ytterfløy og langt inn i det moderate Venstre var det enighet: Republikk er opplagt meget bedre enn personlig (svensk) kongemakt. Monarkiet tilhørte fortiden. Frisinn og «fristat» (dvs. republikk) hørte sammen. Bjørnson, Nansen, Garborg, Sars og Løvland var overbeviste republikanere. Unektelig noe tyngre navn enn Trond Nordby, Bernt Nilsen og Jon Michelet.

Men paradoksalt nok var det nettopp denne falanksen som ledet an i agitasjonen for monarki i 1905 - anført av Chr. Michelsen (som også hadde vært for republikk, av sveitsisk mønster - Sveits og Frankrike var jo dengang de eneste europeiske republikker).

Grunnen kjenner vi: Frykt for at Norge kunne bli totalt isolert dersom vi på samme tid brøt unionen med Sverige og valgte en så «radikal» styreform. Det gjaldt å knytte de rette allianser, i beredskap for internasjonale kriser.

De gjorde et synsk valg. Vi fikk en konge av beste støpning - og et kongehus som har tjent oss vel i alle år siden. Gradvis døde derfor de republikanske stemninger ut - og ble til slutt en ideologisk kuriositet for spesielt interesserte.

Den «monarkidebatten» vi nå har fått, skjer på Se og Hør-premisser, næret av opphisselser over kongebarnas privatliv. Sansen for at *institusjonen* er viktigere enn personer, virker fraværende. Debatten gires på privat snusk og sentimentalitet.

De moderne vulgærmedier er av samme art som rotteplagen for hundre år siden: De gnager seg inn der de lukter noe de kan bli fete på.

En forfatningskommisjon kan neppe klare å overdøve denslags «debatter», dertil er det altfor sterke pengeinteresser som regisserer dem. Men den kunne iallfall gi stoff til refleksjon på et annet nivå - kanskje endog skape en viss lydhørhet for rasjonelle argumenter.